

Θανατούλας: επώνυμο αγωνιστών του 1821:

1) Αργυρός: από τα Γιάννενα. Πριν από την Επαύταση βρισκόταν στην υπηρεσία του Αλή πασά. Στη συνέχεια εντάχθηκε στο σώμα του Γ. Βαρνακιώτη και αργότερα πολέμησε υπό τον Γ. Καραϊσκάκη στην Αττική. Σκοτώθηκε στη μάχη του Χαϊδαρίου (1827).

2) Ιωάννης: από τον Άγιο Πέτρο Κυνουρίας. Επικεφαλής στρατιωτικού σώματος, πήρε μέρος στην πολιορκία της Τριπολιτσάς, καθώς και κατά την απόκρουση του Δράμαλη. Αργότερα αγωνίστηκε στη θάλασσα και πήρε μέρος σε πολλές επιχειρήσεις ως το τέλος του πολέμου.

3) Κώστας: από την Παρνασσίδα. Πήρε μέρος σε πολλές μάχες στην ανατολική Στερεά Ελλάδα. Στη συνέχεια κατατάχθηκε στο σώμα του Ι. Γκούρα και πολέμησε στην Αττική.

4) Φώτης: από την Ολυμπία. Μετά τον θάνατο του πατέρα του, του Ιωάννη Θανατούλα, που ήταν επίσης αγωνιστής, συγκρότησε δικό του στρατιωτικό σώμα και πήρε μέρος σε πολλές μάχες στην Πελοπόννησο. [II]

θανατηφόρα δόση, η (αγγλ. lethal dose, γαλλ. dose létale) (Βιολ.): ποσότητα μιας τοξικής ουσίας η οποία προκαλεί τον θάνατο ενός οργανισμού. Η θανατηφόρα δόση, η οποία έχει σημασία κυρίως για τα υδρόβια ζώα, εκφράζεται σε συγκέντρωση της τοξικής ουσίας μέσα στο νερό, όπου ζει το ψάρι, ιδιαίτερα σε ppm (μέρη ανά εκατομμύριο) ή σε ppb (μέρη ανά δισεκατομμύριο). Η θανατηφόρα δόση συνιστά ένα μέτρο του βαθμού ρύπανσης που προκαλείται στα υδάτινα ρεύματα από τα βιομηχανικά απόβλητα. Η θανατηφόρα δόση 50% (διεθνής συντομογραφία D_{50}) είναι η αναγκαία ποσότητα μιας τοξικής ουσίας, ικανή να θανατώσει τα μισά από τα άτομα ενός πληθυσμού που υφίσταται την επίδραση της ουσίας αυτής σε ορισμένο χρονικό διάστημα (π.χ. 24 ή 48 ώρες). [II-La.]

Θανατική ποινή

Πρόκειται για τη βαρύτερη («κεφαλική») ποινή που μπορεί να επιβληθεί αυτοτελώς στον δράστη μιας εγκληματικής πράξης και συνίσταται στην αφαίρεση της ζωής του.

Ισχύον ελληνικό Δίκαιο

Στη χώρα μας η θανατική ποινή ήταν έως το 1993 μία από τις τρεις κύριες ποινές του ισχύοντος Ελληνικού Δικαίου (οι άλλες δύο ήταν και παραμένουν η στερητική της ελευθερίας ποινή και η ποινή σε χρήμα). Τυπικά καταργήθηκε με το άρθρ. 33 παρ. 1 ν. 2172/1993 και με το άρθρ. 1 παρ. 12 περ. β' ν. 2207/1994. Στην πράξη, όμως, η εφαρμογή της είχε ατονήσει πολύ νωρίτερα, δεδομένου ότι η τελευταία θανατική εκτέλεση έγινε την 25.8.1972, ενώ και πρωύτερα ο ρυθμός των εκτελέσεων είχε μειωθεί σημαντικά (36 άτομα στην περίοδο 1960-1970, 2 μόνον άτομα στην περίοδο 1970-1980· συγκριτικά αναφέρεται ότι κατά την περίοδο 1866-1874 είχαν εκτελεσθεί 131 άτομα: «Εφημερίς των Φυλακών», Μάιος 1877, σελ. 152).

Τα εγκλήματα για τα οποία απειλούνταν θανατική ποινή κατά τον ελληνικό Ποινικό Κώδικα (Ποιν.

Κ.) μπορούσαν να διακριθούν σε δύο κύριες ομάδες: εκείνη που αφορούσε ορισμένες σοβαρές *προσβολές κατά της Πολιτείας* (άρθρ. 134 §3, 138, 139 §2, 143, 144 §1 και 148 §2 Ποιν.Κ.) και εκείνη που αφορούσε ορισμένες σοβαρές *προσβολές κατά του προσώπου* (άρθρ. 299 §1, 317 §3, 270.δ', 380 §2 και 385 §1.α' Ποιν.Κ.). Επίσης η θανατική ποινή απειλούνταν σε ορισμένες διατάξεις ειδικών ποινικών νόμων, ιδίως στον Ν. 1608/1950 «περί αυξήσεως των ποινών των προβλεπομένων διά τους καταχραστάς του δημοσίου» και στον προϊσχύσαντα Στρ.Ποιν.Κ. (α.ν. 2803/1941), ενώ απειλείται ακόμη στον ισχύοντα (ν. 2287/1995, π.χ. στο άρθρ. 15 περί προδοσίας).

Κατά κανόνα (και με εξαίρεση το αδίκημα της επιβουλής της ακεραιότητας της χώρας), η θανατική ποινή απειλούνταν στα εγκλήματα του Ποιν.Κ. κατά διάζευξη προς την ισόβια κάθειρξη. Επιβαλλόταν δε αντί γι' αυτήν, σύμφωνα με το άρθρ. 86 Ποιν.Κ. και τη διδόμενη σ' αυτό ερμηνεία, μόνο εάν η πράξη προκαλούσε ως εκ του είδους της και του τρόπου εκτελέσεώς της καθώς και των λοιπών γενικότερων συνθηκών ιδιάζοντα αποτροπιασμό και απέχθεια (ΑΠ 15/1967, Ποιν.Χρ. ΙΖ' 1967, 275· πρβλ. και ΑΠ 10/1971, Ποιν.Χρ. ΚΑ' 1971, 225· βλ. Αλ. Κατσαντώνη, Ποιν.Χρ. ΚΕ', 1975, 81 επ.) ή εάν ο δράστης ως εκ των περιστάσεων τέλεσης του εγκλήματος, των κινήτρων, της γενικότερης προσωπικότητάς του κ.λπ. παρουσίαζε τη ροπή διάπραξης νέων εγκλημάτων στο μέλλον (ΑΠ 210/1968, Ποιν.Χρ. ΙΗ' 1968, 357), όπως π.χ. όταν ο δράστης επέφερε με μαχαίρι σφοδρά και αλληπάλληλα πλήγματα στο θύμα του, έδινε δε επιπλέον κτύπημα για ν' αποτελειώσει το θύμα του την ώρα που εκείνο έτρεχε αιμόφυρτο να σωθεί (Πλημ.Αθ. 184/1970, Ποιν.Επιθ. 1: 1970, 640).

Θανατική ποινή δεν επιβαλλόταν στους ανηλικούς (άρθρ. 121 επ. Ποιν.Κ.) που κρίνονταν ποινικά υπεύθυνοι (άρθρ. 54 Ποιν.Κ.), ούτε και στους εγκληματίες ελαττωμένου καταλογισμού, έστω και αν αυτοί κρίνονταν επικίνδυνοι για τη δημόσια ασφάλεια (άρθρ. 38 §3, εδ. γ και 38 §1 Ποιν.Κ.). Εξάλλου στις περιπτώσεις που προβλέπεται από τον νόμο ελαττωμένη ποινή χωρίς κανέναν άλλο προσδιορισμό (π.χ. απλή συνέργεια κατ' άρθρ. 47 §1 Ποιν.Κ.), αντί για την ποινή του θανάτου ή της ισόβιας κάθειρξης επιβαλλόταν πρόσκαιρη κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών (άρθρ. 83 περ. α' Ποιν.Κ.).

Εάν η θανατική ποινή παρέμενε ανεκτέλεστη επί 30 χρόνια μετά την αμετάκλητη κατάγνωση της, παραγραφόταν (άρθρ. 114 α' Ποιν.Κ.). Επίσης τα κακουργήματα παραγράφονταν μετά από 20 χρόνια, αν ο νόμος προέβλεπε γι' αυτά την ποινή του θανάτου (άρθρ. 111 §2. α' Ποιν.Κ.). Υπήρχαν ακόμη ρυθμίσεις για υποχρεωτική μετατροπή της καταγνώσεως θανατικής ποινής σε ισόβια κάθειρξη στις ακόλουθες περιπτώσεις: α) αυτοδικαίως, εάν περνούσαν τρία χρόνια από την αμετάκλητη κατάγνωση της, και εφόσον η ποινή παρέμενε στο μεταξύ ανεκτέλεστη (άρθρ. 96 του ήδη καταργηθέντος ν. 1851/1989)· β) εάν δινόταν χάρη από τον πρόεδρο της Δημοκρατίας, κατά τη διαδικασία του άρθρ. 47 §1 Συντ. και του ν.δ. 68/1968 (η διαδικασία για τους αμετάκλητα καταδικασμένους

Θανατική ποινή

σε θάνατο κινούνταν αυτεπάγγελτα)· γ) εάν δινόταν αμνηστία με προεδρικό διάταγμα έπειτα από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου. Η αμνηστία παρέχεται μόνο για πολιτικά εγκλήματα και όχι για κοινά εγκλήματα (άρθρ. 47 §3 και 4 Συντ.). Τέλος, η εκτέλεση της θανατικής ποινής αναβαλλόταν (υποχρεωτικά ή δυνητικά) στις περιπτώσεις που απαριθμούνται περιοριστικά από τον νόμο (άρθρ. 555 και 556 Κ.Ποιν.Δ.), δηλαδή για λόγους εγκυμοσύνης, σοβαρής ασθένειας, επιγενούς ψυχοπάθειας ή εφόσον δεν είχε εκπνεύσει η προθεσμία για παροχή χάριτος, και μέχρις ότου εκλείψουν οι λόγοι που επέβαλλαν αυτή την αναβολή. Η διαδικασία εκτέλεσης της θανατικής ποινής ρυθμιζόταν στο άρθρ. 115 του ήδη καταργηθέντος Σωφρονιστικού Κώδικα (α.ν. 125/1967): Εκτελούνταν με τυφεκισμό (έως το 1929 και με λαιμητόμο), χωρίς δημοσιότητα και με παρουσία μόνο του αρμόδιου εισαγγελέα ή του επιτρόπου στρατοδικείου, του δικαστικού γραμματέα και των κατά νόμον σωφρονιστικών υπαλλήλων (πρβλ. και καταργηθέν άρθρ. 50 Ποιν.Κ.).

Επισημαίνεται ιδιαίτερα ότι, όπως οριζόταν στο Σύνταγμα του 1975/1986 και σε όλα τα προηγούμενα Συντάγματα από το 1864 (η σχετική διάταξη καταργήθηκε το 2001), «θανατική ποινή για πολιτικά εγκλήματα δεν επιβάλλεται, εκτός αν είναι σύνθετα» (άρθρ. 7 §3 β'). Η ρύθμιση, όμως, αυτή κρινόταν ως ιδιαίτερα στενή, αφού ελάχιστες είναι οι περιπτώσεις στην πράξη των μη σύνθετων πολιτικών εγκλημάτων (π.χ. προπαρασκευαστικές πράξεις εσχάτης προδοσίας κατ' άρθρ. 135 Ποιν.Κ.). Επίσης, για πολλούς επιστήμονες η διάταξη αυτή του Συντάγματος, που εμφανιζόταν να ανέχεται τη θανατική ποινή, βρισκόταν σε προφανή αντίθεση με τα αξιολογικώς υπέρτερα άρθρα 2 §1 Συντ. (σεβασμός και προστασία της αξίας του ανθρώπου) και 7 §2 Συντ. (απαγόρευση βασανιστηρίων και κάθε προσβολής της ανθρώπινης αξιοπρέπειας) – π.χ. Κ. Δεσποτόπουλος, «Η θανατική ποινή και το νέο Σύνταγμα», *EEN* 42:1975, σ. 649-652. Μια τέτοια ερμηνεία, όμως, δεν εύρισκε ερείσματα στη βούληση του συνταγματικού νομοθέτη, ο οποίος, όταν τέθηκε θέμα πλήρους απάλειψης της θανατικής ποινής από το τότε (1975) συζητούμενο σχέδιο του ισχύοντος Συντάγματος, δεν θεώρησε πρόσφορο να προχωρήσει σε μια τέτοια απόφαση, ούτε καν σε σχέση με τα πολιτικά εγκλήματα (βλ. *Πρακτικά Βουλής*, Συνεδρ. ΟΣΤ' της 23.4.1975, σ. 430 κ.ε., 435). Πέραν τούτου, και τα ελληνικά δικαστήρια είχαν αποφανθεί χωρίς ιδιαίτερες αναπτύξεις ότι «εξ ουδεμιάς διατάξεως του ισχύοντος Συντάγματος (1975) προκύπτει ότι καθηργήθη γενικώς η θανατική ποινή, αντιθέτως εν άρθρω 7 §3 εδ. β' αυτού ορίζεται ότι θανατική ποινή επί πολιτικών εγκλημάτων εκτός των συνθέντων δεν επιβάλλεται, εξ ης διατάξεως συνάγεται ότι κατ' εξαίρεση μόνον αποκλείεται η επιβολή θανατικής ποινής» (ΑΠ 753/1976, Ποιν.Χρ. ΚΖ' 1977, 201·πρβλ. ΑΠ 305/1977, Ποιν.Χρ. ΚΖ' 1977, 667). Τούτο όμως, όπως ορθά είχε παρατηρηθεί, δεν απέκλειε τη δυνατότητα μιας μελλοντικής κατάργησης της θανατικής ποινής από τον κοινό νομοθέτη, αφού σε μια τέτοια

περίπτωση δεν θα υπήρχε αντίθεση προς το Σύνταγμα (Κ.Δ. Φινοκαλιώτη, *Η θανατική ποινή ως πρόβλημα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων*, 1983, σελ. 69). Και πράγματι, στο πλαίσιο της διαδικασίας συνταγματικής αναθεώρησης αποφασίσθηκε από τη Βουλή με μεγάλη πλειοψηφία η αναθεώρηση του άρθρ. 7§3 Συντ. 1975/1986, ώστε η κατάργηση της θανατικής ποινής να αποκτήσσει και συνταγματική ισχύ (βλ. περ. «Βουλή και Ευρωβουλή», τχ. 8, Ιούλιος 1998, σελ. 72 κατά παραπομπή Κρ. Κοκκινάκη, Νο.Β. 47: 1999, 1504 και σημ. 1), ήδη δε, με την αναθεώρηση του Συντάγματος από 17.4.2001 ορίσθηκε στο άρθρ. 7§3 εδ. β' ότι «θανατική ποινή δεν επιβάλλεται, εκτός από τις περιπτώσεις που προβλέπονται στον νόμο για κακοουργήματα τα οποία τελούνται σε καιρό πολέμου και σχετίζονται με αυτόν».

Η σύγχρονη συζήτηση για τη θανατική ποινή

Παρά τη μειωμένη πρακτική της σημασία στις σύγχρονες προηγμένες κοινωνίες, η θανατική ποινή εξακολουθεί και στην εποχή μας να προκαλεί έντονες συζητήσεις ως προς την ορθότητα και τη σκοπιμότητά της. Συνήθως, μάλιστα, στις συζητήσεις αυτές εμπλέκονται και εξωνομικά επιχειρήματα (φιλοσοφικής, πολιτικής ή θεολογικής φύσεως) ή αντιδράσεις συναισθηματικού χαρακτήρα (π.χ. συνήθης επιδοκιμασία της θανατικής ποινής από τη λεγόμενη «κοινή γνώμη») λόγω υποτιθέμενης αυξητικής τάσης των εγκλημάτων βίας· πρβλ. σχτ. μελέτη μου στην «Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας» 2: 1988, 58-68: 67-68), έτσι ώστε πολύ συχνά να μην υπάρχει κοινό έδαφος συνεννόησης και διαμόρφωσης κάποιων αντικειμενικά αποδεκτών θέσεων.

Ειδικότερα, από την άποψη της ορθότητας στην απειλή και επιβολή της θανατικής ποινής, το κυριότερο επιχειρήμα των αντιπάλων της είναι ότι μια φιλελεύθερη και δημοκρατική Πολιτεία, εφόσον θεωρεί ως υπέρτατο σκοπό ύπαρξης της τον άνθρωπο (πρβλ. άρθρ. 2 §1 Συντ.), δεν έχει δικαίωμα ούτε να επιβάλλει ποινή που πλήττει το ύψιστο αγαθό του ανθρώπου, δηλαδή τη ζωή του, ούτε να προχωρήσει στη θανάτωση αυτού του ανθρώπου χάριν του εκφοβισμού ή παραδειγματισμού άλλων πολιτών (πρβλ. Γ.-Α. Μαγκάκη, άρθρο στην εφημερίδα «Το Βήμα» της 16.12.1979, σ. 6, αλλά και Λ. Μαργαρίτη / Ν. Παρασκευόπουλου, *Ποινολογία*, 2005, σ. 78 επ.). Ακόμη και όταν πρόκειται για επικίνδυνους εγκληματίες (δολοφόνους, στασιαστές ή ροδότες), τα εγκλήματα τους θεωρείται ότι δεν δικαιολογούν ούτε αντισταθμίζουν την εν ψυχρώ και οργανωμένη θανάτωση τους από τα όργανα της Πολιτείας, πολύ περισσότερο μάλιστα αφού η Πολιτεία ενεργώντας έτσι παραγνωρίζει αφενός τον πρωταρχικό σκοπό της ποινής για κοινωνική επανένταξη του εγκληματία και αφετέρου τη γενικότερη ηθικοποιοτική της αποστολή για εξήμερωση των ηθών (βλ. Ν.Ε. Κουράκη, *Ποινική Καταστολή*, 2005, σελ. 337). Συνήθως στην επιχειρηματολογία αυτή αντιτάσσεται ότι η Πολιτεία έχει το δικαίωμα να τιμωρεί τους εγκληματίες (δολοφόνους) με ανταποδοτικό τρόπο, διότι το δικαίωμα

αυτό απορρέει από τις ίδιες τις ιδέες της Δικαιοσύνης (Kant, *Metaphysik der Sitten, Rechtslehre*, 1797 στην έκδ. της Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1975, § 49 E.I., σελ. 453 επ.) και της αποκατάστασης του Δικαίου (Hegel, *Grundlinien der Philosophie des Rechts*, 1821 και στις εκδ. Ullstein με επιμ. H. Reichelt, 1972, §§ 99, 100, σελ. 95 επ.) ή ακόμη από το γεγονός ότι ο εγκληματίας με την πράξη του γίνεται εχθρός της κοινωνίας και παύει, επομένως, να ισχύει γι' αυτόν το λεγόμενο «κοινωνικό συμβόλαιο» (Rousseau, *Du contrat social*, 1762, στην έκδ. των Éditions Sociales με επιμ. J.-L. Lecercle, 1971, II. V, σελ. 90 επ.). Αλλά και εδώ μπορεί να υπάρξει αντίλογος: Εάν μεν τεθεί ως βάση η ανταποδοτική ιδέα, τότε η ποινή δεν επιτρέπεται να φτάσει έως τη θανάτωση του εγκληματία, διότι συνήθως για τη δημιουργία των εγκληματιών υπάρχουν και ευθύνες της κοινωνίας (ελλιπής σχολική εκπαίδευση, δυσχερείς στην εξεύρεση εργασίας κ.λπ.), οι οποίες θα πρέπει οπωσδήποτε να λαμβάνονται εδώ υπόψη επί τη βάση της εξισορροπητικής λειτουργίας της ενόχης και να μειώνουν αντίστοιχα το μέγεθος ποινικής ευθύνης αυτών των εγκληματιών. Εάν εξάλλου τεθεί ως βάση η ιδέα της άμυνας της κοινωνίας απέναντι στους εχθρούς της, οι οποίοι παραβιάζουν το «κοινωνικό συμβόλαιο», τότε και πάλι η θανατική ποινή δεν δικαιώνεται, αφού υπάρχει πάντοτε η δυνατότητα επιβολής στη θέση της άλλων «αχρηστευτικών» ποινών, όπως της ισόβιας κάθειρξης, και μάλιστα χωρίς να συντρέχει κίνδυνος ανεπανόρθωτων δικαστικών πλάνων λόγω καταδίκης και εκτέλεσης αθώων (κλασική τέτοια περίπτωση είναι εκείνη του Τιμοθού Ήβαν, που απαγχονίστηκε εσφαλμένα ως δολοφόνος της συζύγου του τον Μάρτιο του 1950 στο Λονδίνο).

Από την άποψη, τώρα, της σκοπιμότητας, τα επιχειρήματα που προβάλλονται εναντίον της θανατικής ποινής διακρίνονται σε δύο κατηγορίες. Αφορούν δηλ. αφενός τη βάση στατιστικών συγκρίσεων εκτιμώμενη εκφοβιστική της δύναμη στους τρίτους (γενική πρόληψη) και αφετέρου τη βάση της προσωπικότητας του εγκληματία εκτιμώμενη προσφορότητα της θανατικής ποινής στην αντιμετώπισή του (ειδική πρόληψη).

Ως προς την εκφοβιστική δύναμη της θανατικής ποινής οι εκτιμήσεις γίνονται συνήθως με σύγκριση α) του αριθμού των εγκλημάτων (ιδίως ανθρωποκτονιών με πρόθεση) που τελούνται σε δύο κατά το δυνατόν όμοιες πολιτείες ή χώρες, από τις οποίες μόνον η μία εφαρμόζει τη θανατική ποινή, ή β) του αριθμού των εγκλημάτων (ιδίως, και πάλι, ανθρωποκτονιών με πρόθεση) που τελούνται σε μια δεδομένη πολιτεία ή χώρα πριν και μετά την τυχόν κατάργηση της θανατικής ποινής σ' αυτήν (στοιχεία του είδους αυτού παρατίθενται π.χ. στη μελέτη D. Archer / R. Gartner, *Violence and Crime in Cross-National Perspective*, Yale Univ. Press, 1985). Είναι όμως φανερό ότι τέτοιες συγκρίσεις παρουσιάζουν μικρή μόνο αξιοπιστία στα συμπεράσματά τους, αφού ο αριθμός των εγκλημάτων (ανθρωποκτονιών) σε μια δεδομένη χρονική περίοδο δεν εξαρτάται μόνον από την ύπαρξη απειλής ή την

εκτέλεση της θανατικής ποινής, αλλά και από άλλους παράγοντες (π.χ. πολλαπλά κρούσματα ληστειών με φόνο λόγω οικονομικής δυσπραγίας. Ακόμη και οι εμπειρικές αναλύσεις που λαμβάνουν υπόψη τους περισσότερους τέτοιους παράγοντες καταλήγουν συνήθως σε αντιφατικά πορίσματα – βλ. ιδίως την επισκόπηση του R.M. Bohm, *American Death Penalty Attitudes. A Critical Examination of Recent Evidence*, περ. *Criminal Justice and Behavior*, 14: 1987, 380-396: 386 επ., με αναφορές μ.άρθρ. στις έρευνες του I. Ehrlich και του W.J. Bowers).

Εξάλλου, ως προς την προσφορότητα της θανατικής ποινής στην αντιμετώπιση και εξουδετέρωση των επικίνδυνων εγκληματιών, οι αντιρρήσεις των πολεμιών της εστιάζονται στο ακόλουθο επιχείρημα: Οι εγκληματίες που μπορούν με την πράξη τους να επισύρουν τη θανατική ποινή, δηλ. κατά κανόνα οι δράστες μια στυγεράς ανθρωποκτονίας, είτε ενεργούν υπό το κράτος μιας ψυχικής ανωμαλίας ή ψυχικής νόσου, οπότε η μειωμένη ή ελλιπής ικανότητά τους για καταλογισμό αποκλείει, κατά την άποψη αυτή, την επιβολή της θανατικής ποινής, είτε πάλι ενεργούν επαγγελματικά, με συναισθηματική ψυχρότητα, οπότε η απειλή της θανατικής ποινής δύσκολα μπορεί να τους σταματήσει, αφού εκείνο που τους ενδιαφέρει προπάντων δεν είναι η ίδια η ποινή αλλά οι πρακτικές δυνατότητες αποφυγής της. Απομένουν έτσι για εκφοβισμό και αχρήστευση, σύμφωνα με το επιχείρημα αυτό, οι περισσότερο αδέξιοι ή «φυσιολογικοί» από τους εγκληματίες. Αλλά σ' αυτούς η θανατική ποινή είναι περιττή, δεδομένου ότι αυτοί ακριβώς είναι οι λιγότερο επικίνδυνοι. Και η επιχειρηματολογία αυτή είναι ωστόσο υπεραπλουστευτική και επιφανειακή: Από τη μία πλευρά, η μείωση ή έλλειψη της ικανότητας για καταλογισμό κρίνεται κατά τον νόμο βάσει συγκεκριμένων προϋποθέσεων (άρθρ. 34 Ποιν.Κ.), που δεν ταυτίζονται απαραίτητα με τις όποιες ψυχικές ανωμαλίες του εγκληματία (πρβλ. σχετικές αναπτύξεις του Κ.Χ. Σταθόπουλου στα Ποινικά Χρονικά ΛΓ' 1983, 673 κ.ε. και του Λεων. Κοτσαλή, *Η ελαττωμένη ικανότητα για καταλογισμό*, 1990, σελ. 182 επ.). Επομένως, οι ψυχικά ανώμαλοι εγκληματίες μπορούν νόμιμα να υποστούν και αυτοί υπό προϋποθέσεις την ποινή του θανάτου. Ενδέχεται μάλιστα η απειλή θανατικής ποινής να επενεργεί σ' αυτούς ανασταλτικά, αφού, σύμφωνα με νεότερα πορίσματα της ψυχολογίας της συμπεριφοράς, ο φόβος της τιμώρησης αποτρέπει από την τέλεση μιας ενέργειας έστω και με τη μορφή της αυτοματοποιημένης και ασυνείδητης, πολλές φορές, ψυχολογικής αντίδρασης, χωρίς δηλ. για την ύπαρξή της ν' απαιτείται υψηλό νοητικό επίπεδο ή ψυχική ισορροπία (πρβλ. σημείωμα του Ν.Κ. Ανδρουλάκη, στα Ποινικά Χρονικά Κ' 1970, 238-239 και τις αναπτύξεις της Κ.Δ. Σπινέλλη, *Η γενική πρόληψη των εγκλημάτων*, 1982, σελ. 28 επ., 294 επ.). Από την άλλη πάλι πλευρά, η διάπραξη ενός εγκλήματος με επαγγελματισμό και η κατάρτιση σχεδίου από τον δράστη για την αποφυγή της αποκάλυψής του δεν σημαίνει κατά κανένα τρόπο ότι η θανατική ποινή έχει στη συνεί-

Θανατική ποινή

δηση αυτού του δράστη ίση εκφοβιστική δύναμη με τις άλλες ποινές (η υποστήριξη μιας τέτοιας γνώμης υποπίπτει στο λογικό σφάλμα της «λήψευς του ζητούντος»). Υπάρχουν άλλωστε ενδείξεις που τεκμηριώνουν την εντελώς αντίθετη άποψη, ότι δηλ. η θανατική ποινή, τουλάχιστον για τους μελλοθάνατους που ζητούν χάρη – και συνήθως τη ζητούν όλοι –, είναι λιγότερο αρεστή και από την πιο μακρόχρονη ποινή κατά της ελευθερίας, αφού στην τελευταία περίπτωση υπάρχει πάντοτε η ελπίδα της αποφυλάκισης.

Ενόψει των παραπάνω δεδομένων, η λύση του ζητήματος για την κατάργηση ή μη της θανατικής ποινής ανάγεται σε τελευταία ανάλυση όχι τόσο σε αμφιλεγόμενες εκτιμήσεις σκοπιμότητας, όσο σε γενικότερες αξιωματικές επιλογές ως προς την ίδια την ορθότητα του θεσμού αλλά και ως προς τα (περιορισμένα, πράγματι) περιθώρια δυνατής εναρμόνισης του με τους σκοπούς της σύγχρονης Πολιτείας για προστασία της αξίας του ανθρώπου και για εξύψωση του πολιτιστικού του επιπέδου.

Ιστορική εξέλιξη

Η αμφισβήτηση της θανατικής ποινής ως θεσμού είναι φαινόμενο των Νεότερων Χρόνων και σημειώθηκε ιδίως μετά τη Γαλλική Επανάσταση (1789), υπό την ώθηση του πνευματικού κινήματος των Διαφωτιστών. Σε παλαιότερες εποχές η θανατική ποινή αποτελούσε συνήθη δημόσια ποινή (μαζί με τις σωματικές ποινές, τις χρηματικές ποινές, την ατιμία και την εξορία). Οι σκοποί, ωστόσο, και οι λειτουργίες που εξυπηρετούσε η θανατική ποινή στη μακρόχρονη αυτή κυριαρχία της διέφεραν αποφασιστικά από εποχή σε εποχή και από κοινωνία σε κοινωνία:

Στα πρώτα στάδια ύπαρξης μιας κοινωνίας η θανατική ποινή επιβάλλεται, έτσι, ως ποινή θρησκευτικού-εξιλαστικού χαρακτήρα (κυρίως με τη μορφή θυσίας) και μόνο σε ορισμένες πράξεις «προδοσίας» που δημιουργούν κίνδυνο για την ασφάλεια της ομάδας από εξωτερικούς εχθρούς ή που μπορούν να προκαλέσουν την οργή της λατρευόμενης θεότητας και άλλων υπερφυσικών στοιχείων (λιποταξία, συνεννόηση με τους εχθρούς, ιεροσυλία, προσβολή των αρχηγών της ομάδας ως εκπροσώπων της θεότητας, κακοποιός μαγεία κ.λπ.). Αντίθετα, πράξεις που προσβάλλουν τη ζωή, τη σωματική ακεραιότητα, την τιμή, την περιουσία και τα άλλα αγαθά του ατόμου είναι κατ' αρχήν «ιδιωτικά αδικήματα», που διακανονίζονται με δυναμικό τρόπο, άμετρα στην αρχή και αργότερα με ταυτοπαθείς αντεκδικήσεις ή και συμβιβαστικά με χρηματική αποζημίωση ή συγχώρηση (αίδεσις) από τους άμεσα ενδιαφερομένους. Με την ισχυροποίηση όμως του ρόλου της κεντρικής εξουσίας και τη δημιουργία των προϋποθέσεων για τον περιορισμό ή και την πλήρη εξάλειψη της ιδιωτικής αντεκδίκησης, η θανατική ποινή αποκτά, όπως και οι άλλες ποινές, τον χαρακτήρα στενής ανταπόδοσης για το διαπραχθέν έγκλημα και αποκατάστασης της φυσικής τάξης και του νόμου, ενώ παράλληλα επιδιώκεται, με την επιβολή της, ο παραδειγματισμός των άλλων πολιτών (έτσι συμβαίνει κυρίως στη ρωμαϊκή νομοθεσία κατά την περίοδο της Αυ-

τοκρατορίας: Dig. 48, 19, 16, 10 και 48, 19, 38. 5) ή, γενικότερα, η κατάδειξη της δυσσυμμετρίας ανάμεσα στην εξουσία –εκπροσωπούμενη από τον ηγεμόνα– και στον δράστη που τόλμησε να της αντιταχθεί (έτσι συμβαίνει κυρίως κατά την περίοδο του δυτικού Μεσαίωνα και της Αναγέννησης, με την *Constitutio Criminalis Carolina* του 1532 – πρβλ. M. Foucault, *Surveiller et Punir. Naissance de la Prison*, 1975, σ. 52). Σε ένα μεταγενέστερο στάδιο, και από αντίδραση στις ψυχολογικές ακρότητες της κεντρικής εξουσίας, επιδιώκονται, τέλος, η ακριβής οριοθέτηση, ο περιορισμός ή και η εξάλειψη της θανατικής ποινής από τις νομοθεσίες. Αφενός διότι κρίνεται από ορθολογική άποψη ότι η υποτιθέμενη εκφοβιστική της δύναμη δεν είναι τόσο διαρκής όσο εκείνη μιας συνεχούς στέρησης της ελευθερίας (με αυτό το πνεύμα προπάντων αντιτάχθηκαν σ' αυτήν οι Διαφωτιστές κατά τον 18ο αιώνα – βλ. π.χ. C. Beccaria, *Περί αδικημάτων και ποινών*, 1764, κατά μετφρ. Αδ. Κοραή, 1823, κεφ. XVI και στην επανέκδοση της Νομικής Βιβλιοθήκης, Αθήνα 1988, σ. 61 κ.ε.) και αφετέρου διότι πιστεύεται, από συναισθηματική-αξιολογική άποψη, ότι η ύπαρξη αυτής της ποινής είναι αντίθετη με τον πολιτισμό και την αξιοπρέπεια του ανθρώπου (η ιδέα αυτή εκφράστηκε ιδίως από τους ρομαντικούς και φιλελεύθερους στοχαστές του 19ου αιώνα –π.χ. V. Hugo, *Dernier jour d'un condamné*, 1829 και σε ελλ. μετφρ. «Η τελευταία μέρα καταδίκου»–, αν και η σημασία της εξακολουθεί να παραμένει αμείωτη).

Στην εκάστοτε διαμόρφωση και συγκεκριμενοποίηση του πιο πάνω γενικού εξελικτικού σχήματος σημαντική επίδραση ασκούν, οπωσδήποτε, και πολλοί άλλοι περιστασιακοί παράγοντες οικονομικού, πολιτικού και πολιτιστικού χαρακτήρα. Εφόσον όμως εκτιμηθούν με τη δέουσα βαρύτητα οι διάφορες συνιστώσες της κάθε χρονικής περιόδου, το εξελικτικό αυτό σχήμα μπορεί πράγματι να βοηθήσει σε μια κατανούσια ερμηνεία της φύσης, της λειτουργίας και των τάσεων της θανατικής ποινής τόσο στις παλαιότερες όσο και στις νεότερες κοινωνίες.

Η προσέγγιση της ιστορικής εξέλιξης της θανατικής ποινής στα επιμέρους Δίκαια, στο μέτρο που συναρτάται με τη γενικότερη εξέλιξη των ποινικών μέσων και θεσμών, υπερβαίνει τα όρια της παρούσας ανάλυσης. Εδώ αρκεί να σημειωθούν μόνο τα ακόλουθα: Με εξαίρεση, ίσως, το κλασικό Αττικό Δίκαιο και τη νομοθεσία της Ρωμαϊκής Δημοκρατίας, οπότε η θανατική ποινή γνώρισε μια σχετική ηπιότητα ως προς την απειλή και εφαρμογή της, καθώς και με την εξαίρεση ορισμένων Ελλήνων φιλοσόφων αλλά και Πατέρων της Εκκλησίας, που έκριναν αναγκαία τη χρησιμοποίηση της θανατικής ποινής μόνο σε βαρικές, αθεράπευτες περιπτώσεις εγκλημάτων (βλ. π.χ. Πλάτωνος, *Πρωταγόρας* 14, 325b, *Νόμοι* V 735 d 8 επ., IX 862e 5 επ., XI 933e 1 επ., XII 942a 2 επ. και Ιερού Αυγουστίνου, *Επιστολή CXXXIII* στην έκδ. St. Augustine, *Selected Letters* της σειράς LOEB κατά μετφρ. J.H. Baxter, London 1953, σελ. 251-259:253 επ· πρβλ. P. Savey-Casard, «L'Église catholique et la peine de mort»,

στη Revue de science criminelle, 1961, 773-785 και Χρ. Παρασκευαΐδη, «Η ποινή του θανάτου εξ απόψεως χριστιανικής», περ. «Ελληνική Δικαιοσύνη», 25: 1984, 993-998: 996 επ.), η επιβολή του νόμου έως τα μέσα του 18ου αιώνα χαρακτηρίζεται –κυρίως όσον αφορά τους οικονομικά ασθενέστερους εγκληματίες– από μια απόλυτη σχεδόν κυριαρχία της θανατικής ποινής ακόμη και για μικρής σημασίας εγκλήματα. Επίσης η εκτέλεση της ποινής αυτής είναι κατά κανόνα εξαιρετικά οδυνηρή για τον κατάδικο, και τούτο είτε από την ίδια τη φύση του τρόπου εκτέλεσης (π.χ. σταύρωση, ανασκολοπισμός, δηλ. «παλούκωμα», τετραχισμός, δηλ. διαμελισμός του σώματος του δράστη από άλογα που τρέχουν προς τέσσερις διαφορετικές κατευθύνσεις, ενταφιασμός εν ζωή, κάψιμο στην πυρά) είτε διότι επιτείνεται ο πόνος με πρόσθετα μαρτύρια (π.χ. ξέσχισμα του σώματος με πυρωμένες λαβίδες –βλ. τις σχετικές διατάξεις της *Constitutio Criminalis Carolina* 1532, άρθρ. CXIX κ.ε. (CXXXI)).

Σταθμό στην εξέλιξη αυτή αποτέλεσε η γαλλική επαναστατική νομοθεσία (Ποινικός Κώδικας της 25.9.1791), η οποία, χωρίς να φτάσει έως την πλήρη κατάργηση της θανατικής ποινής (αν και τούτο ζητήθηκε από διαπρεπή μέλη της Συντακτικής Συνέλευσης, όπως λ.χ. από τον Ροβεσπιέρο), την περιόρισε αριθμητικά από 115 περιπτώσεις εγκλημάτων του παλαιότερου Δικαίου σε 32 (προφανώς και με σύμπτυξη περισσότερων εγκληματικών νομοτυπικών υποστάσεων) και προέβλεψε ενιαίο τρόπο εκτέλεσής της με απλή αφαίρεση της ζωής, χωρίς πρόσθετα βασανιστήρια. Ανάλογες εξελίξεις παρατηρήθηκαν ακολούθως και σε άλλες χώρες, όπως στην Αγγλία, όπου μέσα σε 60 χρόνια και έως το 1839 ο κύκλος των (οπωσδήποτε λεπτομερειακών) αδικημάτων για τα οποία απειλούνταν η θανατική ποινή μειώθηκε από 350 σε 17 (E.H. Sutherland / D.R. Cressy, *Criminology*, Philadelphia etc.: J.B. Lippincott, 1978, σελ. 311, 333). Στη Νορβηγία η θανατική ποινή έγινε (1874) διαζευκτική προς την ποινή της ισόβιας κάθειρξης (το 1876 πραγματοποιήθηκε η τελευταία θανατική εκτέλεση), ενώ στην Ιταλία καταργήθηκε ολοσχερώς με τον Ποινικό Κώδικα Zanardelli του 1889. Μια ανάστροφη τάση για επανεισαγωγή της θανατικής ποινής παρατηρείται στην Ευρώπη περί τα τέλη του 19ου αιώνα κ.ε.ξ., ως επακόλουθο της ταραγμένης πολιτικής ζωής στο εσωτερικό των χωρών της και διεθνώς (κοινωνικές διεκδικήσεις, ολοκληρωτικά καθεστώτα, πόλεμοι). Ενδεικτικό μάλιστα είναι ότι και η ίδια η Ιταλία, ευρισκόμενη ακόμη υπό την επίδραση των διδασκαλιών της ιταλικής θετικής σχολής περί «κοινωνικής άμυνας», αλλά και υπό την επίδραση των κηρυγμάτων του φασισμού, θεσπίζει εκ νέου τη θανατική ποινή, το 1930, με τον Ποινικό Κώδικα Rocco. Οστόσο, η τάση αυτή, μετά τις επώδυνες εμπειρίες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και τη συνακόλουθη ενίσχυση των ανθρωπιστικών ιδεωδών, σταδιακά δίνει και πάλι τη θέση της σε μια ευρύτερη κίνηση για περιορισμό ή και κατάργηση της θανατικής ποινής (παρόμοια καταργητική θέση απέναντι στη θανατική ποινή έχει λάβει και η επικρατούσα σήμερα στις ποινικές επιστήμες

διδασκαλία της «νέας κοινωνικής άμυνας», βλ. σχετικά M. Ancel, «Les doctrines de la défense sociale devant le problème de la peine de mort», στη Revue de Science criminelle, 1963, σ. 404-415).

Σημερινή διεθνής κατάσταση

Η κίνηση για οριοθέτηση, περιορισμό ή και κατάργηση της θανατικής ποινής έχει εκδηλωθεί μεταπολεμικά με σειρά διακηρύξεων ή συμβάσεων των διεθνών ή διακρατικών οργανισμών (βλ. σχτ. Κ. Φινωκαλιώτη, ό.π., σ. 127 κ.ε.). Αναφέρονται εδώ επιλεκτικά: η υπ' αριθ. 1574/21.4.1971 Απόφαση του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου του ΟΗΕ, στην οποία γίνεται έκκληση προς τα κράτη-μέλη να περιορίσουν προοδευτικά τον αριθμό εγκλημάτων που απειλούνται στη νομοθεσία τους με θανατική ποινή, το από 18.6.1981 Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (είχε προηγηθεί το προσωρινό ψήφισμά του από 21.11.1980) «περί καταργήσεως της θανατικής ποινής στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα», όπου επίσης καλούνται τα κράτη-μέλη να τροποποιήσουν τις νομοθεσίες τους προς την κατεύθυνση κατάργησης της θανατικής ποινής (βλ. Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, αριθμ. C 172/67 της 18.6.1981), και ιδίως το Ειδικό Πρωτόκολλο (υπ' αριθ. 6) που προστέθηκε στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και άρχισε να ισχύει στις 28.4.1983. Το Πρωτόκολλο αυτό, που έχει ήδη υπογραφεί από τις περισσότερες χώρες του Συμβουλίου της Ευρώπης (στην Ελλάδα επικυρώθηκε μόλις το 1998 με τον ν. 2610/1998- πρβλ. σχτ. δημοσίευμα του Θωμά Σάμιου στα Ποινικά Χρονικά ΜΗ' 1998, 847), προβλέπει ότι η κατάργηση της θανατικής ποινής αποτελεί νομική υποχρέωση για τα υπογράφοντα κράτη σε καιρό ειρήνης (πρβλ. σχετικό σημείωμα στη *Revue Internationale de Criminologie et de police technique*, 36: 1983, Ιούλιος-Σεπτέμβριος, 113-115· για παλαιότερα στοιχεία βλ. επίσης: Comité Européen pour les Problèmes Criminels, *La peine de mort dans les pays européens, Conseil de l'Europe*, 1962). Επίσης η Ελλάδα λίγο νωρίτερα, τον Φεβρουάριο του 1997, εκύρωσε το Δεύτερο Προαιρετικό Πρωτόκολλο στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα του ΟΗΕ, το σχετικό με την κατάργηση της ποινής του θανάτου (ν. 2462/1997). Τέλος, η χώρα μας κύρωσε και το υπ' αριθ. 13 Πρωτόκολλο στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (2002), σχετικό με την κατάργηση της θανατικής ποινής σε όλες τις περιστάσεις, άρα και σε καιρό πολέμου ή απειλούμενου πολέμου (ν. 3289/2004), και τούτο μολοντί τόσο στο ελληνικό Σύνταγμα, όσο και στον ελληνικό Στρατιωτικό Ποινικό Κώδικα, όπως προαναφέρθηκε, εξακολουθεί ακόμη (2007) να προβλέπεται η δυνατότητα επιβολής της θανατικής ποινής για κακουργήματα σε καιρό πολέμου (πρβλ. Ε. Παρένη, στο νομικό περιοδικό «Ποινική Δικαιοσύνη», 2005, 7 επ.).

Σε όλες τις χώρες της δυτικής Ευρώπης η θανατική ποινή έχει σήμερα καταργηθεί *de jure* ή *de facto*, τουλάχιστον σε περιόδους ειρήνης.

Σε ορισμένες χώρες η πλήρης κατάργηση της θανατικής ποινής συντελέστηκε πάντως αρκετά πρόσφατα (στην Πορτογαλία το 1867, στην Ολλανδία το 1870, στη Νορβηγία το 1905, στη Σουηδία το 1921,

θανατογόνο γονίδιο

στη Δανία το 1933, στην Ελβετία το 1942, στη Φινλανδία το 1949, στην Αυστρία το 1950, στη Μεγάλη Βρετανία προσωρινά το 1969 και οριστικά το 1973, στον Καναδά το 1976, στο Λουξεμβούργο το 1979, στη Γαλλία το 1981, στην Κύπρο το 1983, στην Ιρλανδία το 1990, στο Βέλγιο το 1996, στην Πολωνία το 1997, στη Βουλγαρία το 1998, στη Σερβία και την Τουρκία το 2002). Σε άλλες, πάλι, η κατάργηση κατοχυρώθηκε απευθείας με συνταγματική διάταξη (Ιταλία 1947, Δυτική Γερμανία 1949, Ισπανία 1978), ενώ σε μερικές περιπτώσεις, αντίστροφα, η κατάργηση έγινε σε πρώτο στάδιο χωρίς ρητή διάταξη νόμου, απλώς με τη μη εκτέλεση θανατικών ποινών για μακρό χρονικό διάστημα (π.χ. στο Βέλγιο από το 1918, στην Ιρλανδία από το 1954, στην Κύπρο από το 1969).

Πέρα όμως από τον δυτικοευρωπαϊκό χώρο, η θανατική ποινή εξακολουθεί και σήμερα να κυριαρχεί. Ακόμη και στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, έπειτα από κάποιες παλινδρομήσεις της νομολογίας του Ανώτατου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου κατά τα έτη 1972 (Furman vs. Georgia) και 1976 (Gregg vs. Georgia), η θανατική ποινή ισχύει και εφαρμόζονταν το 2007 σε 38 από τις 52 ομόσπονδες Πολιτείες (σε 5 Πολιτείες πάντως δεν γίνονται εκτελέσεις). Γενικότερα, το 2005 υπήρχαν περί τους 5.186 μελλοθανάτους σε 53 χώρες που περίμεναν την εκτέλεσή τους, ενώ την ίδια χρονιά εκτελέστηκαν τουλάχιστον 2.148 άνθρωποι σε 22 χώρες, οι περισσότεροι στην Κίνα, τη Σαουδική Αραβία, στο Ιράν και στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (οι πληροφορίες αυτές προέρχονται από την οργάνωση «Διεθνής Αμνηστία» – βλ. σχτ. την ιστοσελίδα <http://www.infoplease.com/ipa/A0777460.html> για παλαιότερα στοιχεία βλ. Δελτίο Τύπου της Ελληνικής Επιτροπής Διεθνούς Αμνηστίας, βασισμένο στην Έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας «Όταν το Κράτος σκοτώνει... Η θανατική ποινή εναντίον των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων», 1989- πρβλ. και Amnesty International, *United States of America. Rights For All*, London 1998, 99-122). Επίσης, σύμφωνα με στοιχεία για το 2005 της οργάνωσης «Διεθνής Αμνηστία», η οποία διεξάγει έναν πραγματικά εμπνευσμένο αγώνα για την κατάργηση της θανατικής ποινής, κυρίως ως μέσου εξόντωσης πολιτικών αντιπάλων των καθεστώτων, μόνο 89 χώρες έχουν καταργήσει ολοκληρωτικά τη θανατική ποινή, άλλες 11 την έχουν καταργήσει για εγκλήματα του λεγόμενου κοινού ποινικού δικαίου και περί τις 24 χώρες έχουν απλώς παύσει να την εκτελούν κατά τα τελευταία τουλάχιστον δέκα χρόνια. Επομένως οι χώρες όπου δεν γίνονται θανατικές εκτελέσεις είναι 124 επί συνόλου 197 χωρών-μελών του ΟΗΕ, δηλ. ποσοστό περίπου 63%· το υπόλοιπο 37% αποτελούν οι χώρες που εξακολουθούν να διατηρούν και να εφαρμόζουν –πολύ συχνά για πολιτικά αντιφρονούντες και με συνοπτικές διαδικασίες– τη θανατική ποινή. Απομένει, επομένως, να γίνουν πολλά ακόμη για μια ορθολογικότερη οργάνωση του συστήματος ποινικής καταστολής στον σύγχρονο κόσμο.

ΝΕΣΤΩΡ Ε. ΚΟΥΡΑΚΗΣ [II]

θανατογόνο γονίδιο ή *θανατογονίδιο*, το (αγγλ. lethal gene, γαλλ. gène léthal) (βιολ.)· γονίδιο το οποίο θανατώνει τον φορέα του, εκτός αν η δράση

του αυτή μπορεί να διορθωθεί από την παρουσία του φυσιολογικού αλληλομόρφου του.

Τα θανατογόνα γονίδια μπορούν να ομαδοποιηθούν ανάλογα με τον βαθμό διεισδυτικότητάς τους (θανατογόνοι χαρακτήρες με τη στενή έννοια του όρου, που προκαλούν τον θάνατο στο 90% και πλέον των περιπτώσεων, ημιθανατογόνοι, που προκαλούν τον θάνατο στο 50%-90% των φορέων, ή σχεδόν φυσιολογικοί κάτω του 50%)· ανάλογα με τη χρονική στιγμή της δράσης τους (στους γαμέτες, στον ζυγώτη ή στο έμβρυο, στα διαφορετικά στάδια ανάπτυξης του)· ανάλογα με την επίδραση δευτερευόντων ενδογενών ή εξωγενών παραγόντων (χαρακτήρες θανατογόνοι άνευ όρων ή υποκείμενοι στην επίδραση της θερμοκρασίας του φύλου κ.λπ.)· ανάλογα με τον καθορισμό τους (αυτοσωμικό ή φυλοσύνδετο)· ανάλογα με τον επικρατή ή υποτελή χαρακτήρα τους.

Το πρώτο θανατογόνο γονίδιο ανακαλύφθηκε από τον Λ. Κουενό* το 1905 σε ένα κίτρινο ποντίκι φορέα του γονιδίου (Ay). Το γονίδιο αυτό είναι ένα υπερέχον αλληλόμορφο του γονιδίου χρωματισμού του τριχώματος αγκούτι (Agouti A). Οι διάφορες διασταυρώσεις μεταξύ των κίτρινων ποντικών παρήγαγαν πάντοτε 67% ετεροζυγωτικά ποντίκια (Ay A) και 33% ποντίκια γκριζία ή μαύρα, ομοζυγωτικά (AA). Οι αναλογίες της διασταύρωσης αυτής, για να είναι σωστές και να ανταποκρίνονται στους νόμους του Μέντελ, έπρεπε να παράγουν εκτός των 25% γκριζών ομοζυγωτικών (AA) και 50% ετεροζυγωτικών κίτρινων (Ay Ay), και 25% κίτρινα ποντίκια, ομοζυγωτικά (Ay Ay), τα οποία όταν θα διασταυρώνονταν μεταξύ τους θα έδιναν πάντοτε κίτρινα ποντίκια, ομοζυγωτικά (Ay, Ay), ενώ η διασταύρωση μεταξύ ετεροζυγωτικών ποντικών δίνει πάντοτε κάθε φορά κίτρινα ποντίκια και γκριζία ή μαύρα ποντίκια.

Ποια είναι η αιτία αυτής της ανωμαλίας στους απογόνους, η οποία παρατηρήθηκε από τον Λ. Κουενό; Η απάντηση δόθηκε από τον Γ.Μ. Κέρκαμ. Αυτός επανέλαβε τις διασταυρώσεις μεταξύ κίτρινων ποντικών και είχε την ιδέα να πραγματοποιήσει ανατομές· βρήκε μέσα σε 19 μήνες 131 φυσιολογικά έμβρυα και 43 εκφυλιζόμενα· ο αριθμός αυτός 43 αντιστοιχεί σχεδόν ακριβώς στο 1/4 του ολικού αριθμού εμβρύων (131 + 43), πράγμα που σημαίνει ότι 25% των εμβρύων δεν επρόκειτο να αναπτυχθούν και να γεννηθούν. Το γονίδιο Ay στην ομοζυγωτική κατάσταση προκαλεί τον θάνατο· όμως σ' έναν ετεροζυγωτικό (Ay A) η δράση του αντισταθμίζεται. Αυτή η βλαβερή δράση οφείλεται κατά κύριο λόγο στο γονίδιο Ay, προφανώς δε και στην παραμονή στη μήτρα της γνήσιας μητέρας· η εμφύτευση στη μήτρα των ομοζυγωτικών εμβρύων Ay Ay δεν πραγματοποιείται. Κατά τον Τζ.Τζ. Ρόμπερτσον, πολύ νεαρά ομοζυγωτικά έμβρυα Ay Ay, τα οποία μεταφυτεύονται στη μήτρα ενός θηλυκού ποντικού (A A), αρχίζουν να αναπτύσσονται αλλά πεθαίνουν πριν από τη γέννηση. Το γονίδιο Ay είναι κυρίαρχο σε ό,τι αφορά το χρώμα, αλλά υποτελές για τη θνησιμότητα.

Άλλα θανατογόνα γονίδια είναι γνωστά στο ποντίκι, στο βόδι, στο καναρίνι, στην κότα, στη Δρο-

